

BOBUR-Shoh va shoir

Najmjiddinova Sarvara

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada mumtoz adabiyotimizning eng yirik darg'asi Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti , ijodiy faoliyati haqida so'z yuritilgan , buyuk bobokalonimizning qisqacha shajarasi , Bobur hayotining muhim sanalari , qolaversa “ Boburnoma” asari , Boburning me'moriy komplekslari Bobur haqidagi tadqiqotlar haqida ham ayrim fikrlar yuritilgan va mulohazalarqilingan.

***KALIT SO'ZIAR:** Zahiriddin Muhammad Bobur mumtoz adabiyot , Boburnoma , ijdkor boburiylar , Bobur me'moriy kompleks.*

Bobur o'zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan biri , shoir , adib , olim , sarkarda , davlat arbobi “ Buyuk Boburiylar sulolasi” asoschisi . Bobur 1483-yil 14-fevralda Andijon shahrida Farg'ona ulusining hokimi Umarshayx Mirzo va asli chingiziylardan bo'lgan malika Qutlug' Nigor Xonim oilasida dunyoga keladi . Boburning asl ism (Zahiriddin Muhammad) bo'lib Bobur esa uning taxallusi “ Bobur” so'zi forsiy tilidan “babr” ya'ni “bars” , “ yo'lbars” degan ma'noni bildiradi . Boburning otasi Umarshayx Mirzo Sohibqiron Amir Temur avlodidan . Amir Temurning uchinchi o'g'li Mironshoh Mirzoning evarasi bo'lgan . Boburning onasi Qutlug' Nigor Xonim mug'ul xonlaridan biri Yunusxonning qizi bo'lgan .

Barcha shahzodalari kabi Zahiriddin Muhammad Bobur ta'lim va tarbiyani otasining saroyida oladi. Biroq Bobur otasidan erta ayriladi . 1494-yil Umarshayx Mirzo baxtsiz hodisa tufayli dunyodan ko'z yumadi . 12 yoshida Bobur otasining o'rniga taxtga o'tirishga majbur bo'ladi . U hukimdor bo'lgan yillarda Temuriy shahzodalar o'rtasida toju taxt uchun ayovsiz kurash boshlanadi . Yosh Zahiriddin Andijon taxti uchun amakisi Sulton Ahmad Mirzo va ukasi Jahongir Mirzo bilan kurashishga to'g'ri

keladi . Bobur ukasi bilan murosaga kelishga harakat qiladi Jhongir Mirzoga Farg'ona ulusini ikkiga taqsimlab , yarmini topshiradi . O'zi bo'lsa Samarqand uchun bo'layotgan kurashlarga kirishadi .

Kurashlar hech qanday natija bermaydi , undan katta harbiy kuchga ega bo'lgan Shayboniyxonning qo'li baland keladi. Bobur Samarqandni tark etadi . Biroq Shayboniyxon 1504-yili Andijonni ham qo'lga kiritadi va Bobur janub tomon bosh olib ketishga majbur bo'ladi. Kobul ulusida o'z hokimiyatini o'rnatadi . 1505-1515 yillar davomida u Markaziy Osiyoga qaytishga harakat qiladi , biroq bu urinishlaridan ham hech nima chiqmide . Bobur o'z mavqeyini tiklash maqsadida 1519-1525 yillarda Hindiston uchun bir necha marta janglar olib boradi . 1526-yil Panipatda Hindiston sultoni Ibrohim Lo'di bilan jang qiladi. 1527-yili esa Chitora hokimi Rano Sango bilan jang olib boradi. Ikki kurashda ham Boburning qo'li baland keladi . Shu bilan Bobur Hindistonda o'z hokimiyatiga asos soladi . Bobur asos solgan sulola esa tarixda eng yirik sulolalardan biri deb nom oladi . Uning avlodlari 35-yildan ortiq Hindistonda hukmronlik qiladi .

Boburning hukmronlik yillarida Hindiston gullab – yashnaydi . Adabiyot , san'at , shaharsozlik rivojlanadi . Uning o'g'illari va avlodlari davrida Hindiston qudratli mamlakatlardan biriga aylanandi . Boburning avlodlari bobosining bunyodkorlik ishlarini munosib davom ettiradi. Mamlakatda mukammal ma'naviy – ruhiy muhit vujudga keladi . Hindiston tarixida Boburning ahamiyati katta hisoblanadi . Yirik Hind olimi Javoharlar'l Neru u haqida shunday fikr aytadi: “ Bobur Hindistonga kelgandan keyin katta siljishlar yuz berdi va yangi rag'batlantirishlar hayotga , san'atga , arxitekturaga toza havo baxsh etdi , madaniyatning boshqa sohalari esa bir-birlariga tutashib ketadi “ . Bulardan so'ng Bobur uzoq yashamadi . 1530-yilida Agrada 47 yoshida vafot etadi.

Boburning ijodiy faoliyati , Bobur 18-19 yoshlarida ruboiy va g'azallar yoza boshlagan. Uning “ Topmadim “ radifli g'azali va “ Yod etmas emish kishini g'urbatda kishi “ misrasi bilan boshlanuvchi ruboiysi o'sha davrdagi

hayoti bilan bog'liq. Shoirning ulkan san'atkorligi shundaki, shaxsiy kechinmalarini jiddiy umumlashma darajasiga ko'tara oladi va natijada asarlarida olg'a surilgan g'oyalar umuminsoniy qadiryatlar darajasiga ko'tariladi. Bobur ijodida, xususan she'riyatida kindik qoni to'kilgan ona yurtini dildan qo'msash, uning tuprog'iga talpinish, g'ariblik azoblaridan o'tli hasrat, yoru diyor sog'inchi va visol ilinji, taqdir zarbalari va turmush uqubatlari, zamona nosozliklaridan nola badiiy tahlil etiladi. Shoir ijodida ish – muhabbat, sevgi – sadoqat, visol va hijron mavzusi ham salmoqli o'rin olgan. Uning g'azal va ruboiylarida, tuyuq va masnaviylarida ma'shuqaning maftunkor go'zalligi, beqiyos husnu latofatligi, odob axloqi, nozu karashmasi yengil va o'ynoqi, musiqiy va ravon misralarda katta mahorat bilan tarannum etiladi. Boburning o'z she'riy asarlarini to'plab, devon holiga keltirgan aniq tarixiy sanalar ma'lum emas. Hozirda shoirning 119 ta g'azali, bir masnu she'ri, 209 ta ruboiysi, 10 dan ortiq tuyuq va qit'alari, 50 dan ortiq muammo va 60 dan ziyod fardlari borligi aniqlangan. Devoni tarkibida umumiy hajmi 270 baytdan iborat 8 masnaviy ham o'rin olgan. Bobur (1521) yillarda "Mubayyin" asarini yaratadi. Bu asarni Hindistonga yurish qilgan paytlari yozadi, masnaviy tarzida yozilgan, islom huquqshunosligi va shariat aqidalariga bag'ishlangan bu asarda Movarounnahr va Hindistonga oid o'sha davr ijtimoiy - iqtisodiy hayoti bo'yicha qiziqarli ma'lumotlar ham jamlangan edi.

Zahriddin Muhammad Bobur haqida bildirilgan fikrlar: Bobur Hindistonga kelgandan keyin katta siljishlar yuz berdi va yangi rag'batlantirishlar hayotga, san'atga, arxitekturaga toza havo baxsh etdi, madaniyatning boshqa sohalari esa bir – birlariga tutashib ketdi. (Islom Karimov)

Bobur fe'l – atvoriga qaraganda sevishga arzigulik. Uning manglayiga yuksak fazilatli inson deb bitib qo'yilgan. (Javaharlal Neru)

Boburning Hindistondagi qudrati uning bosib olgan yerlari bilan emas , u hind xalqining ko'nglida uyg'ota olgan hurmat – ehtirom bilan o'lchanadi. (Eduard Holden)

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. <https://uz.m.wikipedia.org>
2. <https://jdpu.uz>
3. <https://tafakkur.net>
4. <https://uzbekistan.travel>